

YAKUP KADRİ'NİN YENİ LİSAN VE MİLLÎ EDEBİYATLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ*

Hülya Argunşah**

Özet: Yakup Kadri, Yeni Lisan Hareketi ortaya çıktığı zaman ilk eleştiriyi yapmış isimlerdendir. Bunun için de *Genç Kalemler*'in karşısında savunma yaptıkları ilk isimlerden biri olur. Ona göre Yeni Lisan'ın teklif ettiği dil anlayışı iyi bir edebiyat meydana getirmek için yeterli olamayacaktır.

Yakup Kadri'nin Yeni Lisancılara böyle bir karşı çıkışta bulunmasında, o dönemde hüküm süren edebiyat anlayışlarının etkisinin olduğu muhakkaktır. Fakat bu yıllar millî kimliğe dönüşün söz konusu olduğu yıllardır. Yeni Lisan, dilde ve edebiyatta bu hareketin başlangıcı hatta yönlendiricisi olur. Yakup Kadri bu tartışmalar ve devrin olaylarından etkilenerek Yeni Lisan'ın önerdiği dil ve edebiyat anlayışını benimser. Hatta Ziya Gökalp tarafından da Millî Edebiyatın en iyi kalemi olarak gösterilir. Yakup Kadri'nin sonraki yıllarda millî edebiyatı oluşturmak anlamındaki çalışmaları ve arayışları sürecektir. Bu makalede Yakup Kadri'nin Yeni Lisan ve Millî Edebiyatla ilgili görüşleri makalelerinden yola çıkılarak değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Yakup Kadri, millî edebiyat, Yeni Lisan.

YAKUP KADRİ'S VIEWS ON THE NEW LANGUAGE AND NATIONAL LITERATURE

Abstract: *Yakup Kadri was one of the first critics against Yeni Lisan movement. That's why he was also one of the first, against whom Genç Kalemler took a defensive stance. According to him the concept of language offered by Yeni Lisan would not be adequate to form a decent literature.*

It's certain that the contemporary views of literature was influential on Yakup Kadri in his objection to the advocates of Yeni Lisan. But those years were also the period of a return to national identity. Yeni Lisan became the initiator and even the pioneer of that movement in language and literature. Eventually, Yakup Kadri embraced the principals of language and

* Bu makale, 11-13 Nisan 2011 tarihleri arasında Kocaeli Üniversitesi'nde düzenlenen "Yüzüncü Yıldönümü Dolayısıyla Yeni Lisan Hareketi Uluslararası Sempozyumu"nda sunulan basılmamış bildirden genişletilerek hazırlanmıştır.

** Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

literature advocated by Yeni Lisan. Moreover, Ziya Gökalp described him the best writer of national literature.

Yakup Kadri's search and studies in building a national literature continued in later years. In this paper Yakup Kadri's views on Yeni Lisan and Millî Edebiyat are analysed from the perspective of his articles.

Keywords: *Yakup Kadri, national literatiüre, language.*

“Sanatın gayesi -eğer mutlaka bir gaye bulmak lâzımsa- bence bir kavmi, bir milleti hissetmeye iyi hissetmeye büyük hissetmeye alıştırmasıdır.”

Yakup Kadri

Yakup Kadri, edebiyata 20. yüzyıl başlarında ‘sanat şahsî ve muhteremdir’ prensibini sadakatle müdafaa eden bir sanatçı olarak başlamıştır. Ancak bu noktadaki ısrarı çok uzun sürmez. Çünkü bütün Türk aydınları üzerinde geniş dalgalanmalara ve arayışlara sebep olan Trablus ve Balkan harplerinin Osmanlı Devleti’nin bünyesinde açtığı büyük yara, Yakup Kadri’yi de derinden sarsar. Aslında ondaki bu değişim, daha öncesinden, 1908 İkinci Meşrutiyet İnkılâbı’yla başlamıştır. Birbiri ardınca gelen Trablusgarp hadiseleri ve Balkan coğrafyasında Osmanlı aleyhinde gelişen milliyetçilik hareketlerine Balkan savaşlarıyla uzun süren I. Dünya Savaşı da eklenince, yazarın sanat anlayışı tamamen değişir. Bu devirdeki duygularını *Rahmet*’te (1914) anlatan Yakup Kadri, artık ferdin duygularını dile getiren bir yazar olmaktan çıkıp cemiyet meselelerini anlatan sosyal içerikli bir yazar olmaya doğru yönelir.

Mütareke yılları ve İstiklâl Savaşı, Yakup Kadri’yi kendi cemiyetine daha da fazla yaklaştırmıştır. “O bütün mânâsıyla katıksız bir âlim enmuzecidir.” dediği devrin yol gösterici şahsiyeti Ziya Gökalp’ın da tesirleriyle, bundan sonraki yazılarında Türk milletini yakından ilgilendiren meselelere geniş yer vermeye başlar. Sanatçı kendisindeki ‘benden bize’ doğru olan değişimi, ilk romanı olan *Kiralık Konak*’ın Hakkı Celis’ine yüklemiştir. Bu yöneliş, romanın kahramanı Hakkı Celis üzerinden değerlendirilirse ortaya değişimin bir başka sebebi daha çıkmış olur. Bu tarihsel sebep, Çanakkale Savaşı’dır.

Yakup Kadri’yi derinden etkileyerek değişimine yol açan Çanakkale Savaşı, gerçekten de 20. yüzyıl başı Türk insanının yaşadığı en mühim hadiselerden biridir. Zira tükenmişlik duygusunun belki de en üst noktada olduğu bir dönemde Çanakkale’de kazanılan zafer, bir milletin yeniden dirilişine vesile olmuştur. Yazar *Kiralık Konak*’ın Hakkı Celis’ini, Türk milletindeki bu uyanışın sembolü olarak yaratır. Bu sebeple bizzat o günlerde ve takip eden yıllarda-

ki yıldönümlerinde düzenlenen törenlerle, dergilerin hazırladığı özel sayılarla ve edebî eserlerde anlatılanlarla Çanakkale Savaşı etrafında bir 'Çanakkale ruhu' oluşturulur. Çanakkale'de kazanılan zaferin psikolojisi üzerinden bir milletin inşası gerçekleştirilir. İnşanın en mühim ve etkili ifade vasıtası ise edebiyat olur. Gerçekten de bu dönemin edebiyatı, hem uyanışın vasıtası olmuş hem de gerçekleşen bu uyanışın edebî ifadesini üstlenmiştir. Bunun için de Çanakkale zaferinin Yakup Kadri için hem ferdî hem de millî değişimi başlatan bir anlam taşıdığı söylenebilir.

*Kıralık Konak'*ta önceleri yazarı gibi ferdî duyguların ifadesi olan bir şiir anlayışını benimseyen genç Hakkı Celis, yaşanan sosyal olaylarla iç dünyasında bir değişimi gerçekleştirdikten sonra kendi çağının ve öncesinin edebiyatını değerlendirir. Edebiyatın millî ruhu yansıtmaktan uzak olma hâlini 'hodperestlik' olarak görür. Sürüp gitmekte olan 'zampara edebiyatı'nın günlük hayatın "hurda intibalarını, birtakım adi teferruatını cedlerinden kendilerine miras kalmış küflü bir aletle anlatmadan başka bir şey bilmeyen" şairlerin sesinin, milletin sesi olmadığını söyler. Ona göre gerçek şairler, "mensup oldukları milletin itikatlarını, gazalarını, hezimetlerini, elem ve neşatını terennüm eden" insanlardır ve bu şairler "biraz evliya ile kahraman arasında" yer alan kişilikleriyle, gerçekleştirdikleri terennümleri yüzünden 'mübarektirler'.¹ Bu cümleler aslında Fecr-i Âti çizgisinden yola çıkan Yakup Kadri'nin vardığı millî edebiyat noktasını buluşun bir ifadesidir. Bundan sonra onun edebiyattaki heyecanlı arayışları, millî edebiyatın bir an önce meydana gelmesi yolunda olacaktır. 1920'lerin başlarında *İkdam'*da yazdığı makalelerle bu duygularını dile getirir. Bu yazılarda yazarın bazen bütün yaşananlara, ateş ve kanla dolu yıllara rağmen bir türlü millî bir edebiyatın meydana getirilememiş olması karşısında ümitsizliğe düştüğü fark edilir. Ancak Yakup Kadri'nin bu heyecanı 1930'dan sonra bir parça sükûn bulmuştur. Bu tarihlerdeki makalelerinde, yaşananların edebiyata yansiyabilmesi için bir olgunlaşma devresinin tamamlanması gerektiği yolundaki inançlarını dile getirmeye başlar. Buna göre Yakup Kadri'nin Yeni Lisan ve millî edebiyat hakkındaki görüşlerini üç aşamada ele almak mümkün görünmektedir:

1. Yeni Lisan'a karşı çıkış
2. Millî edebiyata yönelik ve millî edebiyat estetiğinin oluşturulması yolundaki çabalar
3. 1930 sonrasında millî edebiyat konusundaki görüşler

1. YENİ LISAN'A KARŞI ÇIKIŞ

Yakup Kadri, edebiyatla henüz tanıştığı gençlik yıllarında Servet-i Fünun edebiyat hareketi, dergideki faaliyetini artık kapatmış olmasına rağmen etkisini sürdürmektedir. Herkesten ayrı, sanatkârane ve özenli bir yapıyla ortaya konan eserler, hayatta olan ve yazmaya devam eden sanatçıların varlığı Servet-i Fünun'un etkilerinin sonraki yıllarda bir müddet daha devamına yol açmıştır. Edebiyattaki boşluk bir benzeriyle, Fecr-i Âti'yle doldurulmaya çalışılır. Fecr-i Âti ortaya koyduğu yüksek sanat değerine hayranlık duyduğu Servet-i Fünun'un çok tabii olarak bir devamı olur. Fakat bu tercihiyle dönemin sesi olamaz. Çünkü artık sosyal hayatı oluşturan şartlar, Servet-i Fünun edebiyat devresini meydana getirenlerden çok farklıdır. Dönemin asıl sesi 1911'de *Genç Kalemler* dergisinde kendini ifade etmeye başlayan 'Yeni Lisan' olur. Yeni Lisancılar yeni bir edebiyatın, hatta milleti uyandırarak etrafında toplayacak bir edebiyatın öncelikle dilden başlayan bir değişimle olacağı inancındadırlar:

"Şimdi yeni bir hayata, bir intibah devresine giren Türklere yeni, tabii bir lisan, kendi lisanları lâzımdır. Millî bir edebiyat vücuda getirmek için evvela millî bir lisan ister. Eski lisan hastadır. Hastalıkları, içindeki lüzumsuz ve ecnebi kaidelerdir. Evet şimdiki lisanımızda Arabî ve Fârisî kaideleriyle yapılan cemler, terkib-i izafî, terkib-i tavsifî, vasf-ı terkibîler yaşadıkça saf ve millî adolunamaz."²

Fakat onların ileri sürdüğü bambaşka, hatta o güne kadar sanat adına söylenmiş her şeyin dışındaki bu yaklaşım, iyi karşılandığı kadar tepkilere de yol açar. Bu tepkilerden biri Yakup Kadri'den gelmiştir.

Yakup Kadri, 'Yeni Lisan Beyannamesi'nden bir yıl sonra, 1912 Nisan ve Mayısında *Rûbap* dergisinde yayımlanan uzunca makalesinde Yeni Lisancıların teklif ettiği dil görüşüne karşı çıkar. Önce biraz da mizahî bir üslûpla bu anlayışa uygun görülmüş olan 'yeni' sıfatını kalemine dolayarak 'Selanik'te yeni fikir, yeni hayat, yeni lisan' diye bir şeyin satılmaya başladığından söz eder. Yenilik güzeldir, fakat bu yenilik dilde olunca taşınması ve kullanılması oldukça zor olacaktır. "Efkâr ve Âdat"ta ise Yeni Lisan'ı bahse değmeyecek kadar önemsiz ve hatta Türkçeyi bilmeyenlerin uydurdukları bir hile olarak görür. Yazar bundan sonra sözü *Genç Kalemler* dergisinin Selanik'te başlattığı dil hareketine getirir. Fakat kullandığı üslûptan bu harekete inanmadığı ve hatta onu onaylamadığı kolayca anlaşılabilir:

“Dilinizi ırsî, kışbî bütün itiyatlarınızdan tecrit edeceksiniz, yeni lehçeniz olacak. Mesela ‘millet’ kelimesi bilmem nasıl bir istihale ile ‘budun’a inkılâp edecek. ‘Yaşasın millet’ diyemeyeceksiniz, ‘yaşasın budun’ diyeceksiniz. Boğazınız uzun bir müddet uygur, turgur, gurgur ilh. misillü kelimelerin dikenleri ile yırtılacak. Filvaki onlar size diyecekler ki her gültün bir dikenini vardır. Fakat aldanmayınız efendiler. Bu gül değil kâmilin dikendir. İş bu kadarla kalsa iyi, fakat icabında dilinizi tersine de çevireceksiniz. Nazar-ı dikkat yerine dikkat gözü; nefha-i ümit yerine ümit üfürüğü; sadr-ı âzam yerine âzam sadr... ilh. demeye mecbur olacaksınız (...)”³

Makaleden yapılan bu alıntıdan da anlaşılacağı gibi Yakup Kadri Yeni Lisan’ın dil anlayışına birkaç noktadan birden itiraz etmektedir. Bunlardan ilki ‘millet’ kelimesinin ‘budun’a doğru değişmesi örneğiyle kastedilendir. Bu, dilin aslına döndürülmek üzere yabancı unsurlarından arındırılıp sadeleştirilirken bir taraftan da eski dile götürülmesi konusudur. Hâlbuki Yeni Lisancılar bunu hiç önermemişlerdir. Onlar herhangi bir zorlayıcı kural olmaksızın sadece konuşulduğu gibi yazılması gerektiği konusunda ısrarcıdır. Bu düşüncelerini de gayet açık bir şekilde; “*Yazı lisanıyla konuşmak lisanını birleştirirsek edebiyatımızı ihya, yahut icat etmiş olacağız.*” cümlesiyle ifade ederler.⁴ Ancak Yeni Lisan’ı hazırlayan sürece bakıldığında Yakup Kadri’de eski Türkçeye dönme korkusunu oluşturacak iki önemli teklif fark edilir. Bunlardan biri 30 yıl kadar uzakta, 1880 yılında yayımlanmış olan Şemsettin Sami’ye ait “Lisan-ı Türkî ‘Osmanî’” makalesidir. Diğeri Yeni Lisan’dan birkaç yıl önce Türk Derneği’nin başlattığı dili sadeleştirme teşebbüsleri sırasında ileri sürülen görüşlerden biridir.

Şemsettin Sami “Lisan-ı Türkî Osmanî” makalesinde, Türk milleti, Türkçe ilişkisini kurduktan sonra Osmanlıca diye bir dil olamayacağını, bu adla bilinen dilin aslında Türkçenin Batı kolu olduğunu belirtmiştir. Fakat Batı Türkçesi yabancı unsurlarla fazlaca karıştığı için artık saflaşarak aslına dönmelidir. Bunun yolu, Çağatayca diye adlandırılan Doğu Türkçesine gidilerek mümkün olabilecektir.

Öte yandan 1908 Kasımında Yusuf Akçura’nın girişimleriyle kurulan Türk Derneği, kendi yayın organı *Türk Derneği Dergisi*’nin hemen ilk sayısında yer verdiği “Beyanname”sinde Türkçenin sadeleştirilmesi konusundaki fikirlerini açıklar.⁵ Bu yazıda Yeni Lisancıların teklifleriyle çelişen görüşler yoktur. Fakat bu beyannamenin yayımlanmasından sonra başlayan tartışmalarda, zaman içinde aslından uzaklaşan Türkçenin Arapça ve Farsça unsurlarından arındırılmasının onu çok zayıf düşüreceğine, ortaya çıkan bu zayıflığı

gidermek için de birtakım çarelerin düşünülmesi gereğine dikkat çekilir. Önerilen çarelerden biri eski Türkçeye dönülmesi teklifidir. Aslında bu teklif Türk Derneği'nin bile açık olarak kabul ettiği bir anlayış değildir. Yeni Lisancılar da okuyucularıyla prensiplerini paylaştıkları ilk makalelerinde böyle bir yönelişe karşı olduklarını açıklamışlardır. Bu makalenin "Tasfiye" başlığı altında dili saflaştırmaktan söz ederken yer verilen; *"Bunu nasıl yapmalı? 'Dernek'in arkasına takılıp akim bir irticaa doğru, 'Buhara-yı Şerif'teki henüz mebnâî bir hayat süren, müthiş bir vukufsuzluğun, korkunç bir taassubun karanlıkları içinde uyuyan, bundan bir düzine asır evvelki günleri yaşayan kavimdaşlarımızın yanına mı gidelim? Bu bir intihardır."* cümleleri onların da böyle bir yönelişi düşünmediklerinin ifadesidir.⁶

Buna rağmen Yakup Kadri "Netayiç" makalesinde; *"Biz Osmanlıyız ve bu Osmanlı lisanıdır. İstiyorlar ki biz Çağatay olalım ve Çağatayca söyleyelim. Hayır, bu kabil olmayacaktır."* sözleriyle Yeni Lisancıları tenkit etmiştir.⁷ Büyük bir ihtimalle Türk Derneği'nin "Beyanname"si etrafında yapılan tartışmalardan etkilenmiş olan Yakup Kadri'nin itirazları, tamamen bir sanat endişesinden kaynaklanmaktadır. Edebiyat anlayışı dolayısıyla renkli ve ahenkli bir dil ihtiyacı taşıyan sanatçıyı, saflaştırılan dilin ortaya çıkabilecek zayıflıklarının eski dönemlerdeki ya da dilin başka lehçelerindeki kelime kadrosuyla tamamlanması ihtimali rahatsız etmiş olmalıdır. Çünkü Batı Türkçesine göre daha kaba ve işlenmemiş olan Doğu Türkçesinin kelime kadrosu onların ihtiyacı olan ahenk vs.yi sağlayamayacaktır. İnci Enginün, Yakup Kadri'nin bu yıllardaki yazılarında Ömer Seyfettin adına hiç yer vermediğinden yola çıkarak sanatçıdaki bu; *"... kanaati kısmen Ziya Gökalp'ın başta 'Altın Destan' olmak üzere bazı şiirlerinden ve dış Türklerin yazılarından edindiği ..."* görüşü üzerinde durmaktadır.⁸

Ömer Seyfettin Temmuz 1912'de *Genç Kalemler'*de yayımlanan "Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar" başlıklı makalesiyle Yakup Kadri'nin tenkitlerine cevap verir ve bu konu hakkında; *"Karaosmanzâde Yakup Kadri Bey elini başına koysun. Dimağıyla düşünsün, sinirlerine kendi cevap versin. Kelimeler anlatacakları fikirlere göre intihap edilir. Sırf eski Türklüğe ait bir iki manzumede yazılan 'bodun', 'millet'in yerine kaim olmayacaktır. Fakat eğer, yine böyle eski Türklüğü hatırlatmak icap ederse şüphesiz pervasızca yazılır. Yeni Lisancılar hareketlerini ilme ve mantığa uyduruyorlar."* diyerek Türkçeyi eski devirlerine götürmeyecekleri hususuna bir kez daha açıklık getirir ve gerçekleştirmeye çalıştıkları dil inkılâbının bilimsel dayanakları olduğunu belirtir.⁹

Ömer Seyfettin bu cümlelerden sonra Yakup Kadri'nin itiraz noktasıyla da bağlantılı olarak başka bir konuya işaret eder ve bazı kelimelerin Türkçede eş anlamlıları varken ve bunların da aslında bir kısmı yabancıyken neden başka dillerden kelimeler getirildiği üzerinde düşünülmesini ister. Sadece eski Türklerden söz ettiği için 'budun' kelimesinin kullanıldığı bir şiire itiraz eden Yakup Kadri'nin asıl itirazının bu noktada olması gerektiğini söyler:

"Yakup Kadri Bey ilme, mantığa uymayan birçok münasebetsiz hareketlere niçin isyan etmiyor? Misal: Alın, cebin, nasiye kelimeleri yetişmemiş gibi Fikret'in 'pışani' kelimesini kullanması..."¹⁰

Aslında Ömer Seyfettin'in bu sözleri Yeni Lisancıların dili yabancı unsurlardan ayıklama anlayışlarının da bir tarafını oluşturmaktadır. Her ne kadar Yeni Lisancılar tasfiyeci olmasalar da devir insanına yabancı kelimelerden uzak durmayı ve 'tabii yazmak usulü' denilen konuşulan dille yazmanın doğruluğunu anlatmaya çalışmaktadırlar. Bu çok doğal olarak yabancı kelime ve kaide kullanımını ortadan kaldıracaktır. Çünkü sadece yazarken dilin zorlandığını düşünen Ömer Seyfettin, konuşurken bu unsurlara ihtiyaç duyulmadığını belirterek; "*Dikkat ediniz, konuşurken Arapça, Acemce kaideleri ile hiçbir terkîp telaffuz etmeyiz. Hatta bazı istihlaları bile bozarız. (...) Konuşurken yalnız Türkçe sarfını kullanırız. Arapça, Acemce kelimeleri Türkçe kaidelerine tevfikân kullanırız.*" der.¹¹

Yakup Kadri ve çağdaşlarının Yeni Lisancılara yönelttikleri diğer itiraz, dildeki aşırı ayıklama yani 'tasfiye' korkusudur. Türkçenin sadeleştirilirken örneğin eş anlamlı kelimelerden Türkçesinin bırakılarak diğerlerinin atılması üzerine ortaya çıkacak dille sanat eseri üretmenin mümkün olamayacağından endişe etmektedirler. Bu, Yakup Kadri ve Fecr-i Âti noktasından bakıldığından haklı bir endişedir. Çünkü Servet-i Fünuncuların aldıkları sanat endişesiyle müziğe ve resme yakın bir edebiyat sanatı oluşturmak isteyen Fecr-i Âticiler için dilin, bir sanat eserinin yapı malzemesi olmaktan öte bir anlamı yoktur. Onlar için önemli olan bambaşka bir edebiyat sanatı ortaya koymaktır. Bu durumda dilin bütün imkânları zorlanmalı, yeterli olmadığı durumlarda başka dillerden yardım alınmalıdır. Fakat onlar bu niyetleriyle dili bozar, millî yapısını zorlarlar. Yeni Lisancılar ise millî kimliğe giden yolda dile daha temelli bir anlam yüklemişlerdir. Onlar için dilin millî kimliğin yapı taşlarından en önemlisi olmak gibi daha farklı bir görevi vardır.

Yakup Kadri'nin "Netayic" başlıklı makalesinde Yeni Lisan'a yönelik itirazı tam bu noktada ortaya çıkar ve Yeni Lisancıların başka dillerden kelime değil gramer kaidesi almanın yanlışlığı, yabancı terkiplerin atılması ve yerine Türkçe terkipler yapılması konusundaki kesin kararlılıklarını "...fakat icabında dilinizi tersine de çevireceksiniz. Nazar-ı dikkat yerine dikkat gözü; (...) demeğe mecbur olacaksınız (...)" diyerek eleştirir.¹²

Bu ifadesinden de anlaşıldığı gibi Yakup Kadri, Arapça ve Farsçadan gelen terkiplerin Türkçeleştirilmesi ya da terkiplerin tamamen Türkçe yapılması konusuna karşıdır. Oysa Yeni Lisancılar, her dilin kendine ait bir mantığı olduğunu savunmaktadırlar. Bu aslında milletin mantığıdır. Üstelik Yeni Lisancılar terkiplerin bütününe değil sadece yazı dilinde yer alan ve süs için kullanılan, halkın kullanmadığı hatta anlamadığı terkiplere karşıdır. Yeni Lisan beyanamesi olarak bilinen ve Ömer Seyfettin'in kaleme aldığı yazıda; "Türkçe kaidelerle her terkip yapılabilir. Arabî ve Farisî kaidelerle niçin yapıyoruz? Bu bir ihtiyaç mıdır? Hayır, biz onları tezyin için, süs için yapıyoruz. Şüphesiz süs için... İşte bundan vazgeçelim. Lafza tapmayalım. Eserlerimiz yaldızlı mukavvadan birer heykel olmasın, fikre hisse ehemmiyet verelim. Yazılarımız sade, beyaz, muhteşem, kavî, ebediyete namzet, mermerden abideler olsun." ifadelerine yer verilmiştir.¹³

Aslında bütün olarak bakıldığında Genç Kalemler Tahrir Heyeti dilde çok kökten bir değişimden yana değildir. Bunun bir sonucu olarak ilk "Yeni Lisan" makalesinden itibaren dilden terkiplerin ayıklanmasını önerirken birtakım istisnalar oluştururlar. Bu istisnalar; 'terkiplikten çıkmış, bir kelime olmuş, tekellüm lisanına düşmüş, tamamıyla tasarruf edilmiş', başka bir deyişle halka mâl olmuş terkiplere yöneliktir. Diğer istisnalar ise dinî ve ilmî kavramlar konusundadır. Çünkü bir ihtiyacın neticesi olarak gelen bu kelimeler, kendi imlalarını koruyor bile olsalar onlar artık 'Türkçe' dirler. Bunlar onların 'tasfiyeci' olmadıklarının da bir göstergesidir. Gerçekleştirmeye çalıştıkları bütün bu değişimi konuşma dili üzerinden yapmaya çalışmaktadırlar.

Ancak Ömer Seyfettin'in *Genç Kalemler* dergisinde yayımladığı bir başka "Yeni Lisan" makalesinde, Yakup Kadri'nin zihninde aşırı tasfiyeci oldukları konusunda bir düşüncenin uyanmasına yol açacak bazı görüşler yer almaktadır. Yazar bu makalesinde Arap ve Fars dillerinden sadece kelime almakla yetinilmediği, daha ileri gidilerek kural da alındığı ve asıl bunların dili bozduğu konusuna açıklık getirmek için terkiplerden hareket etmiştir. Burada ilgi çeki-

ci bir dikkatle milletlerin zihinlerinin çalışması ile dili kullanmaları arasında bir münasebet bulan görüşünü ifade ettikten sonra şöyle bir açıklama yapar:

“Kavimlerin lisanlarındaki fark yalnız kelimelerde değildir; cümlelerde, terkiplerde; bunların intibalarındadır. Mesela Türkler lisanlarının teşekkülünden beri sıfatı evvel, mevsufu sonra söylerler. ‘Beyaz at’ derler. Dimağlarda önce beyazlık intiba eder. Sonra at; hâlbuki bu terkip Farisî kaidesiyle ifade olunursa; ‘esb-i sefid’ denir. İşte Türk dimağına muhalif bir hâl... Bu muhalefeti avam asla kabul edemedikleri içindir ki Farisî, Arabî kaideleri bozuyorlar, mesela geçen makalemizde söylediğimiz gibi mülazım-ı sani yerine sani mülazım, mülazım-ı evvel yerine evvel mülazım diyorlar. (...) Türkçede kelimelelerin, cümlelerin, fiillerin, failerin yeri hep tabii ve bize mahsustur.”¹⁴

Bu görüş Yeni Lisancıların ileri sürdükleri en önemli görüşlerdendir. “Yeni Lisan en tabii lisanıdır.” fikrinden hareket etmişler ve Türklerin ilimde geri kalmalarının sebebini de dilin anlaşılmaktan uzak ve yabancı oluşunda bulmuşlardır. Kendisi gibi düşünüp başkası gibi ifade etmek güçlüğü, bilimin ilerleyememesine ve Türk insanının cahil kalmasına yol açmıştır. Aydınlar yazmışlarsa bile halk bunları anlayamamış, anlayamadığı için de hayatına mâl edememiştir. Ömer Seyfettin tercihlerin Yeni Lisan’a doğru yönelmesinin bu konuda önemli değişiklikler getireceğine, cehaletin ortadan kalkacağına ve edebiyatın gelişeceğine, bilimin ilerleyeceğine hatta yazarların kitaplarının daha çok satılacağına inanmaktadır:

“Söylediğimiz gibi yazacak ve o şive ve o kaide dâhilinde ıslah ve terakkisine çalışacak olursak lisanın güzelliği ile mütenasip, mükemmel bir edebiyata malik olacağımıza şüphe yoktur.”¹⁵

Yakup Kadri’nin “Netayiç”teki bir başka eleştirisi, dilde gerçekleştirilmek istenen bu değişimin tabii bir şekilde ve zaman içinde değil de bir grup tarafından ve yönlendirilmek suretiyle gerçekleştirilmek istenmesinedir. Dilde bir ruhun varlığını, bu ruhun çok uzun bir zaman içinde oluşabildiğini, ayakkabılar gibi eskitilip atılmayacağını, hatta bunun bir ‘tehlike-yi içtimaiyye’ ile sonuçlanacağını iddia eden yazar, şöyle feryat eder:

“Lisanımızın hususiyetleri gidiyor, yani ruhumuzun hususiyetlerini kaybediyoruz. (...) Her kelimenin âmâk-ı mevcudiyetimizde na-kabil-i istihsal gönülleri vardır ve lisanların aldığı tarz ve eşkâl bizim halet-i hissiye ve fikriyemizin çizdiği hutut-ı tabiiye ve esasıyeye tâbi ve mutabıktır. Lisanımızın tebeddülü için lâzım değil mi ki biz değişelim. Senelerin, asırların bizde hâsil ettiği tarz-ı tahassüs ve tefekkür değişsin.”¹⁶

Buna karşılık Ömer Seyfettin asıl 'içtimai tehlikenin' milliyetçilik duygularıyla uyanan, dilini düzeltmek isteyen ve 'enderun argosu'na karşı çıkan gençlerde değil, milliyetlerine ve dillerine karşı duygusuz kalan gençlerde olduğunu söyler. Yakup Kadri'ye boşuna uğraşmamayı ve yazmamayı, hatta kaçmayı tavsiye eder. Çünkü eğer böyleyse Türklük ölmüş demektir ve yakında Rumeli'yi Cermen, Anadolu'yu da Slav askerleri çiğneyecektir. Fakat Ömer Seyfettin meselenin bu noktaya kadar gelebileceğine inanmaz; "(...) hayır azizim Yakup Kadri Bey! Uyanmaya başlayan büyük Türklük, milliyeti, hâkimiyeti, istikbali ve mazisiyle beraber lisanını da milliyetsizlerin elinden kurtaracak." der.¹⁷

Yazarın bu fikirleri bir milliyetçilik hareketinin dilden başlayacağını göstermesi bakımından son derecede önemlidir. Türk milliyetçilik hareketi de 19. asrın son çeyreğinden itibaren Türkçenin yeniden keşfiyle başlamıştır. Öte yandan o günün şartları içinde de isabetli bir yaklaşım olan bu sözler, tarihsel yapı içerisinde de anlamlıdır. Çünkü milliyetçilik asrında Türklerin kendi millî kimliklerini bulabilmeleri için öncelikle millî yapısını kazanmış, anladıkları ve kullandıkları bir dilin ve bu dilin kullanıldığı bir edebiyatın, bu dille yazılan ve anlatılan bir tarihin etrafında buluşmaları gereklidir. Dil, millî kimliği oluşturan ve aktaran en önemli vasıtalarından olduğu kadar millî kimliğin ifade biçimidir de. Millî dille oluşturulan edebiyat milletin ruhunu anlattığı gibi ruhuna hitap edecektir. Ömer Seyfettin'in Süleyman Nazif'in itirazlarına yazdığı bir makalesinde yer verdiği son cümle bu bakımdan çok anlamlıdır ve onların dil ve edebiyatta yaptıkları işi aslında ne kadar programlı ve düşünerek yürüttüklerinin de bir ifadesidir: "*Her millet kendi lisanıyla yaşar.*"¹⁸

Ömer Seyfettin'in "Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar" başlıklı yazısında Yakup Kadri'nin "Netayiç"ine verdiği bir başka cevap, onun "*Biz Osmanlıyız ve bu Osmanlı lisanıdır.*" hükmüne yöneliktir. Bu, Yeni Lisan Hareketinin ilk makalesinden itibaren üzerinde ısrarla üzerinde durulan, anlatılmaya çalışılan, buna rağmen yine de karşı görüştekiler tarafından kullanılmaktan vazgeçilmeyen konularındandır. Bu yazısında Şemsettin Sami'nin *Kamus-ı Türkî* önsözündeki konuyla ilgili görüşlerinden bir alıntı yaparak konuyu açıklığa kavuşturmaya çalışır. Aynı konu "Yeni Lisan ve Hüseyin Cahid" başlıklı makalede de tartışılmış, bu defa onun Abel Hovelacque'ın *La Linguistique*'inden yaptığı çeviriden getirilen cümlelerle konu cevaplanmaya çalışılmıştır:

“(...) Türkçe ile Arapça ve Acemce beyninde hiçbir münasebet yoktur; bi-naenaleyh bunlar bir lisanın, Osmanlıcanın unsurlarını teşkil edemezler; çünkü muhtelit lisan olmaz; Osmanlıca bugün Türkçedir; ne kadar ecnebi kelimât karışacak olursa olsun yine Türkçedir. Türkçeden, Acemceden ve Arapçadan alınmış birtakım kelimâtın ihtilatından meydana gelme musanna bir lisan zı-hayat olamaz.”¹⁹

Bütün bunlara rağmen neredeyse bir buçuk yıl sonra yine önle-rine Yakup Kadri imzasıyla aynı itiraz konusu getirilmiştir. Bu ya-zıda da Osmanlıca adıyla bir dil olamayacağını lisaniyat ilmine da-yanarak söylediğini belirten Ömer Seyfettin, siyasî Osmanlılığın resmî dilinin Türkçe olması konusunun Kanun-ı Esasi ile temin edildiğini de belirtir. Bundan başka üç dilden meydana gelmiş bir dil anlayışının da bilime ve mantığa aykırı olduğunu belirttiikten sonra; “Her lisan bir lisandır. Söylediğimiz lisan, ‘elsine-i Turaniye’ zümresine mensup Türk lisandır.” der.²⁰

Osmanlıca tabiri ile Osmanlıcanın yapısı Yeni Lisancuların ilk ya-zıdan itibaren daima itiraz ettikleri bir konudur. Daha önce *Genç Ka-lem*’in 3. sayısında yer alan “Yeni Lisan” makalesine de böyle bir belirlemeyle başlayan Ömer Seyfettin, ‘eski dil’ diye adlandırdığı Os-manlıca’yı ‘tabiata muhalif’ bulurak; “Acemceden, Arapçadan kelime al-makla iktifa etmeyerek kelimelerle beraber kaideler de kabul eden muhtelit ve tabiata külliyen muhalif olan eski lisana dünyadaki dillerden hiç biri eş ola-maz.” demiştir.²¹ Fakat bu görüşün birden bire ortadan kalkması ger-çekçi değildir. II. Meşrutiyet sonrasında siyasal olarak da devlet tara-fından yeniden ileri sürülen ve desteklenen Osmanlıcılık, ancak Türk milliyetçiliği kendini kabul ettirince ortadan kalkabilecektir. Ömer Seyfettin bunun farkındadır. “Eski lisanın anası olan ‘milliyetsizlik’ öl-dükçe kendisi de şüphesiz ölecektir.” cümlesi bunun bir göstergesidir.²²

Yakup Kadri, bu yazışmalardan bir süre sonra dil ve edebiyat görüşünde bir değişikliğe gidecektir. Bu değişimdeki önemli etken-lerden biri, girdiği tartışmaların kendisinde açtığı yeni ufuklardır. Diğerleri, elbette ki içinde yaşanan devrin sosyal şartlarıdır. Fakat geçirdiği rahatsızlıklar yüzünden Avrupa’ya gidişi ve ülkesindeki işgalleri, Avrupa’nın Türkiye karşısındaki tavırlarını bizzat Avrupa basınından takip etmesinin de bu değişimde önemli bir katkısı ol-malıdır. Türkiye’ye döndükten sonra millî lisanla millî bir edebiya-tın meydana gelmesi konusunda yazılar yazan Yakup Kadri, bu an-layışla sanat eserleri de ortaya koyar. Öyle ki Yeni Lisan Hareketi-nin fikir babalarından Ziya Gökalp, sonraki yıllarda onu millî ede-biyatın eserini ortaya koyan kalem olarak gösterecektir.

Gençlik ve Edebiyat Hatıraları'nın Cenap Şahabettin'e ayrılmış bölümünde Servet-i Fünun'un dev isimlerinin katıldığı Tokatlıyan'daki bir edebiyat buluşmasından söz eden Yakup Kadri, aynı zamanda Ziya Gökalp'la da ilk karşılaşması olduğu anlaşılan bir hatırasına da yer verir:

"Cenap Bey'in 'Üstadım, öteden beri Arabî ve Farişî kaidelere göre yapılan terkiplerin lisanımızdan atılmasını istiyorsunuz. Fakat şimdiye kadar bu yolda bir edebî eser meydana koymuş olan var mıdır?' sorusu üzerine: 'Var!' dedi ve parmağının ucuyla beni göstererek ilave etti: 'İşte bu!' Ziya Gökalp, sanki ortaya bir bomba atmıştı; o bombanın içindeki patlar madde de sanki bendim."²³

Belli ki Yakup Kadri, Yeni Lisan Hareketinin fikir tarafını oluşturan Ziya Gökalp'ın bu tespiti karşısında şaşkıncıdır. Hatta bu şaşkınlığını; *"Buna bir yandan sevinmekle beraber öbür yandan üzülüyordum. Hatta, bu üzüntüme utanca benzer bir his de karışmıştı. Başımı önüme eğmiş, ne Cenap Bey'in ne de Süleyman Nazif'in yüzüne bakabiliyordum. Osmanlı edebiyatının o iki devî 'İşte bu!' sözünü acaba nasıl karşılamışlardı? Her ikisi de şok geçirmiş gibi sus pus olduğuna göre, hiç şüphesiz bencileyin bir cücenin kendilerinden üstün tutuluşunu bir hakaret saymışlardı."* cümleleriyle itiraf da eder.²⁴ Fakat bu andan sonra da kendini bu dil ve edebiyat görüşünün kalemi olma konusunda misyon üstlenmiş olarak görmeye başlamış olmalıdır. Bunun en iyi göstergelerinden birisi, kendindeki değişimi anlattığı *Kiralık Konak* romanıdır. Diğerleri ise sonraki yıllarda yazdığı ve bir millî bir edebiyatın meydana gelemediği yolundaki düşüncelerini ifade eden yazılarıdır. Millet bir destan yaratmış olduğu hâlde, bu destanı yazacak bir destancının ortaya çıkamamış olması Yakup Kadri'ye göre üzüntü vericidir.

2. MİLLÎ EDEBİYATA YÖNELİŞ VE MİLLÎ EDEBİYAT ESTETİĞİNİN OLUŞTURULMASI YOLUNDAKİ ÇABALAR

1918 sonrası Türk edebiyatının en önemli meselelerinden biri, büyük değişiklikler geçirmiş olan Türk insanının artık kendini tatmin edecek ve duygularının ifadesini üstelenebilecek bir vasıta arayışıdır. Bu vasıta millî edebiyat olur. Millî edebiyat, Yeni Lisancılardan önerdikleri dil ve edebiyat anlayışının benimsendiği edebiyattır. Her ne kadar Yeni Lisan daha çok bir dil hareketi olarak ortaya çıkmışsa da bizzat öncülerinin hedefi, bir taraftan milletin ruhu olacak bir taraftan da millete bir ruh kazandıracak edebiyatı meydana getirmektir. Ancak edebiyat sanatının ham malzemesinin dil olması, onları

öncelikle bu malzeme üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Bunun için de bir beyanname niteliği taşıyan ilk “Yeni Lisan” makalesinde dille ilgili görüşler bir bütünlük içinde ve açık olarak belirlenir. Edebiyatla ilgili görüşler ise zaman içinde oluşur. Eski, tenkit edilir ancak olması istenen edebiyatla ilgili teklifler dildeki kadar açık şekilde gelmez. Hatta ilk makalede yer alan; “*Hele aruzu atıp Mehmet Emin Bey’in hecai vezinlerini hiçbir şair kabul etmez.*” cümlesinden de anlaşılacağı gibi millî edebiyatın temel konularında bile esasla çelişen fikirlere yer verilmiştir.²⁵ Fakat buna rağmen dil ve edebiyat bütün bu tartışmalar içinde 1920 sonrasına nihayet az çok denenmiş, belirli bir olgunluğa ulaşmış şekliyle devredilmiştir. Cumhuriyet edebiyatının ilk yıllarında millî edebiyatın şiirdeki sesini temsil eden Beş Hececilerin başarısı biraz da bu tecrübeye yatmaktadır.

Yakup Kadri de millî edebiyat hakkındaki düşüncelerini Millî Mücadele ve onu takip eden yıllarda neşrettiği yazılarında sık sık tekrarlar. 1920’den itibaren *İkdam*’da yazdığı makalelerinde Avrupa’ya benzemenin bir mânâsının olmadığına, bizi ancak kendimiz gibi olmanın ve kendimizi işlemenin yükseltebileceği fikrine dikkatleri çekmeye başlar. Bu yoldaki fikirlerini yoğun bir şekilde topladığı makalesi, 1920 yılında *İkdam* gazetesinde “Millî Edebiyat” başlığı altında seri olarak yayımlanmış olan yazısıdır.²⁶ Yakup Kadri’ye göre millî edebiyat, harsî ve ananevî bir mahiyeti olan, bir milletin seciyelerini şahsî hususiyetlerini gösteren edebiyattır. Bu yüzden o, devrinin edebiyatını yeteri kadar millî karaktere sahip bulmaz. Fakat bu ifadeler aynı zamanda üzerinde iyi düşünülmüş bir millî edebiyat tanımıdır. Sadece hece vezni sade Türkçe gibi teknik unsurların belirlenmesinde kalmayarak taşıması gereken ruh da tarifin içine alınmıştır. Özellikle edebiyatın ruhuyla ilgili bu dikkat, yazarın daha sonraki yazılarında da üzerinde ısrarla durduğu ve edebiyatın millîliğini belirleyen bir ölçü hâlini alacaktır.

Yakup Kadri Halide Edip’in *Son Eseri*’nin neşredilmesi üzerine yazdığı bir makalede 1920 yılında bile günün edebiyatını, Servet-i Fünun edebiyatının sadece sadelik ve samimiyete doğru bir devamı olarak değerlendirir.²⁷ Millî edebiyat hâlâ beklenen yazarını yetiştirememiş, eserini verememiştir. *Rûbab-ı Şikeste* ve *Aşk-ı Memnu*’dan başka dikkate değer bir eser bırakmayan Servet-i Fünun’un gürültülü bir edebiyat devresi olarak gösterildiği yazıda günün siyasî şartları dolayısıyla sesleri duyulmayan; fakat en az halefleri kadar gürültü koparan Fecr-i Âti de onlar ölçüsünde bir eser bile vermeden dağılan bir topluluk olarak kabul edilir. Bunlar oldukça

dikkati çekici ifadelerdir ve Yakup Kadri'nin başlangıçta müdafaa ettiği dil ve sanat görüşünden ne kadar uzaklaştığını, dahası başlangıçta tenkit ettiği bir dil ve edebiyat anlayışını sonraki yıllarda ne kadar benimsediğini göstermektedir.

Yakup Kadri, "Millî Edebiyat" makalesinde *Alemdar* gazetesinde millî edebiyatın esaslarını kendilerinin kurduklarını iddia eden gençlerin yazılarını da cevaplandırır ve onların eserlerini yeteri kadar millî bulmaz: "*Şimdiki nesil hiç zannetmiyorum ki iddiası üzere millî bir dünyanın esaslarını kurmuş olsun. Bu gençler, nazımda hece vezniyle ve nesirde terkipsiz Türkçe ile yazmayı millî edebiyat yapmak için kâfi zannediyorlar. Tamamiyle şekle ve sarf kavaidine ait bu tebeddül hiçbir zaman bütün mânâsıyla edebî mahiyeti haiz değildir.*"²⁸ diyerek yeni edebiyatın sadece bir tarz, şekil ve dil olarak düşünülmesine itiraz eder. Ruhun eksikliğine vurgu yaparak; "*Yeni edebiyat, yeni ruhtur.*" der. Yakup Kadri, genç şairleri şekle biraz fazlaca bağlı bulur. Geleceğin dışına çıkıp mutlaka bir yenilik, bir başkalık göstermek isteyen gençlerin asla millî olamayacaklarını söyler. Ona göre yeni şeklin içinde eski ses varlığını sürdürmektedir. O, "Millî şekle göre millî ruh" diyerek asıl millî olanı arar. Gençlerin yaptığı ise Servet-i Fünun'u tekrardan başka bir şey değildir. Millî olduğunu iddia eden gençlik aslında hece vezniyle 'kozmpolitizm'i tekrar etmektedir. Yakup Kadri yazısında bunlara rağmen yeniliğin bir gün bu genç şairler sayesinde yaratılacağına olan inancını da ifade eder.

Yakup Kadri'ye göre millî bir edebiyat yaratmanın şartlarından biri de bir klasiğe sahip olmaktır. Bu fikrini daha iyi açıklamak için de Rus, Alman ve Fransız edebiyatlarını, kendi klasikleri açısından değerlendirir. Rus yazarlarından Gorki'nin Rusya'daki sefalet sahnelerini canlı bir şekilde tasvir etmesinin ya da Tolstoy'un eserlerinde Rus ruhunun sırrî hususiyetlerini göstermesinin ve halk lehçesine yakın bir Rusçanın kullanılmaya başlanmış olmasının Rusların millî edebiyata sahip olduğunu gösteremeyeceğini belirtir. Çünkü bu değişiklikler Rus edebiyatını millîleştirememektedir. Tolstoy Yakup Kadri'ye göre kendinden önceki Rus yazarlarının ve şairlerin açtığı yolda yürümediği için ihtilalci bir ruha sahiptir. Hâlbuki millî edebiyatta devamlılık vardır. Mazi reddedilmemeli ve yeni onun üzerine kurulmalıdır. Her yeninin kendinden öncekileri reddetmesi, kültürde köksüzlüğü meydana getirmektedir. Bu noktadan bakıldığında Rusların millî bir edebiyatlarının olmadığını düşünen Yakup Kadri'ye göre aynı şey Alman edebiyatı için de geçerlidir. Onlar da klasik bir kültüre sahip olmadıkları için millî edebiyatla-

rı yoktur. Fakat Almanlar bu eksikliklerini fark etmişler ve en azından mahallî edebiyatlarına dayalı bir edebiyat kurmaya yönelmişlerdir. Buna karşılık Fransızlar, Latin ve Yunan klasiği ile beslenmiş oldukları için millî edebiyata sahip tek Avrupalı milletlerdir. Burada satır aralarında Yakup Kadri'nin millî edebiyat arayışları için önemli sayılabilecek bir görüş yatmaktadır. Bu da millî edebiyatın esaslarından gördüğü 'edebiyatta devamlılık fikri'dir. Çünkü 'millî' ve 'klasik' sıfatı sadece geleneği olan ve gelenekle sıkı sıkıya bağlı olarak meydana getirilen edebiyat anlayışları için 'kullanılabilecektir. Klasik olan aynı zamanda 'millî' olandır. Fakat yazara göre bu noktadan bakınca Türk gençliği, 'bedii ve edebî' mazisiyle alakasını kesmiş görünmektedir. Halide Edip'i terkipsiz ve sade lisanla, Mehmet Emin'i de millî vezinle Batılı felsefe ve hassasiyeti işledikleri için millî bulmaz. Çünkü onlarda ruhla âletin uyumsuzluğu görünmektedir. Oysa klasiği teşkil eden âlet ve ruhun yani şekil ve içeriğin uyumundadır. Buna karşılık Yakup Kadri'ye göre Rıza Tevfik ve Ziya Gökalp bu uyumu yakalayabildikleri için klasiğe adaydırlar. Fakat onların da önemli eksiği, 'folklor içine sıkışmış' olmalarıdır. Onun tek ümidi Yahya Kemal'dedir.

Yahya Kemal'in ölümü üzerine yazdığı bir yazıda, "Bütün edebî tarzları kendinde toplamış bir şiir şuurunu" dediği sanatçının elinde Türk şiirinin yaratıcı bir zekâ eseri hâline geldiğini söyler.²⁹ Bir çağırının başlangıcı olarak gördüğü Yahya Kemal'in Divan edebiyatından ve aruz şairlerinden farklı bir yeri vardır. Yahya Kemal, şiirini geleneğin üzerine kurabildiği için bir klasik yaratmıştır. Ondaki irşat hasletini tedris kabiliyetinden daha üstün bulan Yakup Kadri, Yahya Kemal'in garip bir sihirle çevresini etkilediğini söyler. Ona bu sihri veren, ruhundaki bazı duyarlıklardır. Yakup Kadri bu duyarlıkları şöyle sıralar:

"Dünyaya yüksek, hususî ve mefkûrevî bir nokta-i nazardan bakmak, daima bir heyecanın içinde yaşamak, fikrî hayat ile basit hayatın birbirine karıştırılmasını engelleyebilmek için devamlı heyecanlar üretmek. Yahya Kemal bu güçleri sayesinde 'genç mürşit' sıfatıyla çevresine daima bir 'ixsir' sunmaktadır."³⁰

Ayrıca millî edebiyat yaratmak için üzerinde ısrarla durulan veznin sadece bir âlet olduğunu söyleyen Yahya Kemal, esas unsurun şiirin taşıdığı ruh olduğunu da ispat etmiş, aruz vezniyle millî şiiri yazmıştır.

Yakup Kadri, "Millî Edebiyat" yazılarında çok basit ve taze görünüşüne rağmen derin ve sırrî bir mânâsı olan tekke edebiyatı ve

Yunus Emre'yi gençlere 'pîr' olarak gösterir. "*Hakiki ve halis Türk edebiyatı saraydan gelen çeng ve çegâne sadası değil, tekkelerden esen esrarlı nağmedir.*" der. Burada sanatçının millî edebiyata örnek ve kaynak olarak halk ve tekke edebiyatını gösterdiği anlaşılmaktadır. Sanatçı bu görüşünü *Kadro* dergisinde yazdığı yazılarında da tekrarlar.³¹ *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*'nda bu yıllardaki yazılarından söz ederken ise "... o sıralarda halk edebiyatından aldığım zevkin ve belki biraz da içgüdümün tesirleri altında yazıyordum..." şeklinde yaptığı açıklamaya bakılırsa kendi eserinin kaynağını da buralarda bulmaya çalışmaktadır.³²

"Millî Edebiyat" makalelerinin neşrinden bir yıl sonra 1921'de yine *İkdam* gazetesinde neşrettiği "*Şairlerin Kitabı*" isimli yazısında hâlâ bir millî edebiyatın teşekkül edemediğinden şikâyet eden Yakup Kadri, bu durumun genç edebiyatçıların millî edebiyatın amaçlarını tam olarak anlayamamış olmalarından kaynaklandığını düşünür.³³ 1914-1918 yılları arasında eserler veren şair ve yazarlar, mümkün olduğu kadar millî karaktere sahip eserler yazmaya çalışmış, Mehmet Emin, Ziya Gökalp, Ahmet Hikmet, Ömer Seyfettin, Fuat Köprülü millî edebiyatın kuruluşunu hazırlamışlardır. Onlar bizzat tarihsel bir zamanın içinde yaşadıkları için eserlerine çağlarının duyarlıkları doğal olarak akmış; ancak onların izinden giden gençler, genel olarak millî edebiyatın ruhuna sahip olmayıp onu sadece bir dil ve vezin meselesi olarak algıladıkları için hece vezni ve sade Türkçe kullanarak yazmışlardır. Ancak bu yeterli olmadığı için istenilen millî edebiyatın örnekleri verilememiştir.

Gerçekten de bu yıllarda millî edebiyatın mahiyeti hususunda açık bir fikir henüz yoktur. Sade lisanla yazmak, heceyi kullanmak millîlik sayılır. Bazen de sadece hece veznini kullanmak yeterli bulunur. Millî duygu ve kültürün esaslarını Ziya Gökalp'tan alan gençler Rıza Tevfik'in halk şairlerinden naklettiği hisli ve âhenkli şiirleri beğenirler. Fuat Köprülü'nün "*Millî Edebiyat Meseleleri*" başlıklı makalelerinde millî edebiyatın müdafaasını okuyup öğrenirken Yahya Kemal'in sohbetleri 'saf şiir'e geçme konusunda onlara yol gösterir. Türk Ocağı'nın çalışmaları da edebiyata ve hayata millî bir havanın kazandırılmasında etkin rol oynar.

Yakup Kadri, "*Şairlerin Kitabı*" başlıklı yazısında Türk edebiyatında milliyetçilik hareketinin daha çok 'dil milliyetçiliği' etrafında yoğunlaştığı şeklinde önemli bir tespit de bulunur. Ona göre yazar ve şairler eserlerini meydana getirirken İslâmci ve hatta bazen de Osmanlıcı kalmış, Türk halkının âdet, gelenek ve tarihinden fay-

dalanmayı düşünememişlerdir. Yazarın bu görüşü 1912’de yazılmış “Edebiyatımız Niçin Vatanperverâne Âsardan Mahrumdur” başlıklı makalesinde de hemen hemen aynıyla ifade edilmiştir:

“Türk edebiyatı dediğimiz şeyin doğrudan doğruya Türklükle hiçbir münasebeti olmayıp sadece başlı başına İstanbul’a ait bulunuşu, Acemleşmiş ve sonraları Frenkleşmiş bir Bizans edebiyatı oluşudur. Binaenaleyh hiçbir kavmin ruhuyla münasebet ve mukareneti olmayan böyle bir edebiyattan vatanperverâne âsâr beklemek ve bunun fıkdanını teessüfhân olmak beyhude ve abestir.”³⁴

Bu cumhuriyet yıllarının da önemli bir düşünüş biçimi olan ‘halka doğruluk’ felsefesinin iyi anlaşılmasına, yerleşmesine gecikmesine sebep olmuştur. Yakup Kadri burada bir tespit daha yapar ve millî edebiyat hareketinin amacının halka doğru gitmek olduğunu belirtir:

“Bu maksat halka doğru gitmektir. Halka göre söz söylemek, halkın anlayabileceği bir güzellik yaratmak, hülâsa halkın ruhundaki ‘bedii’ bulmak ve ona yanaşmak endişesidir ki hepimizi dünkü mağşuş zümre edebiyatından uzaklaştırıyor. Ve bundan bin kat daha canlı, bin kat daha zengin olan vasi halk edebiyatına doğru itiyor.”³⁵

Ancak genç edebiyatçılar bu gayeyi tam olarak anlayamadıkları için ‘halis Türkçenin içine o mağşuş Türkçenin bediini’ yerleştirmektedirler. Böylece şekilde millî geleneğe bağlı kalınmakta; fakat ruhta millîlikten uzaklaşmaktadırlar. Oysa eserin tam ve ahenkli olması, şekil ve ruhta uyum sağlanmasına bağlıdır. “Şairlerin Kitabı” makalesinde günün edebiyatını, muhteva ve şeklin henüz tam anlamıyla birleşmemiş olması yüzünden ‘melez edebiyat’ olarak gören Yakup Kadri, hececi şairlerin neşrettikleri *Şairlerin Kitabı*’nda başarılı sayılabilecek bir tek eserin bile yer almamış olmasından üzüntü duyar.

Yakup Kadri, sıkça temas ettiği bu konuya 1922 yılında yazdığı “Millî Türk Bedii” başlıklı makalesinde tekrar döner. Shakespeare’e bile binlerce trajedi yazmak için ilham kaynağı olabilecek bir hadiseyi idrak eden ‘millî deha’nın hâlâ bir eser yaratamamış olduğunu bir kez daha tespit eder. Şair, yazar, gazeteci birçok kişi ‘aşk ve ateş ülkesi’ Anadolu’ya gitmiş, tetkiklerde bulunmuştur. Ancak bunların edebî plandaki sonuçları bir türlü alınamamıştır: “Muhitimizden aldığımız bütün intibalar, şuursuzluğumuzun zulmetinde eriyip gidiyor. Henüz ne sevgilerimizi, ne ikrahlarımızı, ne gayzımızı,

ne cuşışimizi lâzım geldiği gibi ifade edecek ses ve lehçeyi bulamadık.” diyen Yakup Kadri, günün birinde bir yabancı edibin Anadolu’nun destanını yazabileceği ihtimalini hatırlatır.³⁶ “*Biz asırlardan beri memleketimizin güzelliklerini ve Türk milletinin fezailini hep Frenk ediplerinin ve Frenk şairlerinin âsârından görüp öğreniyoruz.*” der.³⁷

Bu yazılarına bakılırsa 1920’lerin edebiyatı konusunda oldukça bedbin olan Yakup Kadri, yine de edebiyatta meydana gelen bazı kıpırdanışları fark etmektedir. Ona göre yeni yayımlanmış olan *Şairlerin Kitabı*, bu kıpırdanışlardan biridir.

Sanatçı bu çerçevede olmak üzere genç bir şair olan Tahir Karaoğuz’un *Ordunya Armağan* isimli küçük şiir kitabının 2. cüzünün neşri üzerine de bir makale yazmıştır. “Türk Bediinin Yeni Umdeleri” isimli makale hem bu kitabı değerlendirmek hem de millî edebiyat anlayışını kavramaya çalışan okuyucuya görüşler sunmak üzere kaleme alınmıştır.³⁸ Yakup Kadri bu makalesinde Tahir Karaoğuz’u diğer şairlere göre millîliğe daha yakın bulur. Her ne kadar Karaoğuz’un şiiri, sanat bakımından ‘basit ve kırık dökük’ olsa da taşıdığı ruh dikkati çekicidir. Sanat bakımından öncekilerden çok farklı olan *Ordunya Armağan*’da yer alan şiirlerin konusu kıymetlidir. Şiir sanatının inceliklerini bilmeyen Tahir Karaoğuz, doğuştan gelen bir kabiliyetin yardımıyla, sadece etrafında gördüğü, duyduğu şeylerden çıkardıklarını yazmakta, şairlik için samimiyetinden başka bir şeyin lüzumuna inanmamaktadır. Yakup Kadri onun şiirlerinde son neslin, özellikle de kan ve ateş içinde yoğrulan neslin, manen yeni bir merhaleye varmış olduğunun hissedilebildiğini söyler:

“ ‘Bir yığın taş, bir yığın kül’ olan bu merhalede ‘gılgizet ve sefalet, derin bir bataklığa saplanmış ihtiyar kurtlar gibi’ ulumaktadır. ‘Senelerden beri derin ve sarp şürelikte yalınayak yürüyerek’ bu yere gelen Türk gençliğinin tutumları işte bu noktadan itibaren farklıdır. Bir kısmı hiçbir şeyi görmez işitmezken bir kısmı ise ‘uluyan kurtlara doğru gidiyor, bu taşın ve kül yığınlarının üzerine oturuyor ve bu haile-engiz anasırдан yarınki hassasiyetinin umdelerini çıkar-maya çabılıyor.’”³⁹

Yakup Kadri’ye göre beklenen Türk sanat ve edebiyatının esaslarını bu sonuncu eller oluşturacaktır.

Yakup Kadri, *Ordunya Armağan*’dan hareketle millî edebiyatın muhtevasını bir kez daha tespit etmek ister: ‘Yangın ve kül kokusunun sert ve acı tadını alan’ Türk milletinin ruhu, artık şakayıklar, sümbüllerle süslenmiş yollardan, lale bahçelerinden bahseden eserlerden zevk almamaktadır. Yeni Türk sanatının prensiple-

ri bu 'taş yığınları' ve 'sıcak küller' arasındadır. "...hiç öğrenmeden, hiç korkmadan, çekinmeden bu tozlara, bu topraklara doğru eğileceğiz, onları terimiz ve gözyaşlarımızla yoğuracağız ve hasretini çektiğimiz güzellik ve iyilik abidesini işte bu çamurdan, bu hamurdan yapacağız" der.⁴⁰ Sanatçıya göre, "Mutlaka güzelliğin bedii olmaz, çirkinin de bedii vardır ve sanatta asıl hüner çirkinin güzelleştirmektir."⁴¹ Halide Edip'in Anadolu'nun viran köylerinden birinde dolaşırken söylediği; "Bu güzellikleri kim terennüm edecek?" sorusunun ne kadar yerinde olduğunu düşünür. 'Oysa etraf çıplak, kurak, gölgesiz ve renksiz'dir. 'Köy bir taş ve toprak yığını'dır, 'havada pislik ve ufunet kokusu' vardır. 'İnsanlar kadın erkek, çoluk çocuk hepsi yüzlerine bakılmayacak derecede çirkin, pis ve pejmürde'dirler. Ama Halide Edip bir kadın duyarlılığıyla, bunların içinde Türkün millî sanatını besleyen bir güzelliğin yattığını fark etmiştir. Bundan birkaç ay sonra yazıldığı "Dağa Çıkan Kurt" başlıklı yazıda da yine Halide Edip'in kalbiyle yazdığı konusundaki görüşünü tekrarlayan yazar, onun kural tanımadan humma ile yazdığı için telkini bir üslûbunun olduğunu belirtir.⁴²

Yakup Kadri kötümser bir yazardır. Etrafını daima bedbin gözlemlerle inceler, trajik olanı yakalar. Çizdiği bu kötümser tablo *Yaban* ve *Millî Savaş Hikâyeleri*'nde çizdiği korkunç savaş tablolarını andırır. Ona göre güzellik, renk, biçim, intizam ve âhenk değil, âteşin ifadedir. Hayatın ve insanlığın çehresindeki bu yakıcı ifadeyi keşfedenler meydana ölümsüz eserler çıkarabilecektir. Bunu Halide Edip yakalayabilmiştir. Daha önce Türkçenin kurallarına uymadığı için tenkit ettiği yazar konusunda değişen görüşlerini de ifade ettiği bu makalesinde sanatın sırrının 'nâ-pâk unsurlardan pâk cevheri istihsal edebilmek' olduğunu söyleyen Yakup Kadri, bunun millî şekil içinde verilmesi hâlinde bir bütün teşkil eden, okunmaya layık eserler yaratılabileceği inancındadır.⁴³

Yakup Kadri'ye göre millî şiiri bir vezin ve şekil meselesi kabul ederek ruhsuz eserler veren şairlere karşılık devrin hikâye ve roman yazarları daha güçlü eserler ortaya koymuşlar ve millî edebiyat Ömer Seyfettin, Reşat Nuri, Halide Edip gibi hepsi Türk edebiyatı için ayrı ayrı birer değer olan sanatçılar yetişmiştir. Yazar, realizme sadakatle bağlı Servet-i Fünun romanıyla mukayese ettiği devir romanını daha gerçekçi bulur. Kendi roman anlayışını da "*Bir roman, hayatı olduğu gibi göstermelidir.*" cümlesiyle anlatır.

"Yeni Hikâyecilerimiz" başlıklı makalesinde devrin hikâye ve romanı konusundaki görüşlerini yazan sanatçı, yine de düşündüğü

ve idealize ettiği bu roman ve hikâyeye sadece iki yazarın yaklaştığını belirtir. Bunlar Reşat Nuri ve Peyami Safa'dır:

"(...) son hikâyecilerimiz 'roman' tarzını çığırından çıkaran bütün o ilmî ve psikolojik iddiaları bir tarafa atıp muhayyilelerinin icat kertesi olan herhangi bir vakayı sadece nakl ve hikâye etmekle iktifa ediyorlar. Bu salaha doğru bir harekettir ve mesut hadisenin ilk mübeşşirleri *Çalikuşu* müellifi Reşat Nuri Beyle geçen gün 'Gençliğimiz' unvanlı bir hikâyesini okuduğum Peyami Safa Bey olmuştur."⁴⁴

Gençlikteki en büyük eksikliğin alelacele yazmak olduğunu söyleyen Yakup Kadri, Peyami Safa'da Maupassant tesirleri bulduğunu da ekler.

Reşat Nuri'nin *Çalikuşu* romanı üzerine yazdığı bir makalede, romanın başkahramanı Feride üzerinde duran Yakup Kadri, onu sikkilik bulur. Kaderin tecellisiyle oradan buraya durmadan sürüklenen Feride, sevimsizdir. Hatta *Aşk-ı Memnu*'daki Nihal'den daha fazla gayrımillî, hatta onun tersine çevrilmiş şeklindedir.⁴⁵

Aruzla yazdığı için Millî Edebiyat cereyanının dışında, müstakil bir şahsiyet olarak tasnif edilen Mehmet Âkif üzerinde de duran Yakup Kadri, onun hayat felsefesini "*Ahlâk-ı diniyyeye, kavânin-i şerîyyeye itaat ve riayet edelim; bizim için bundan başka kurtuluş yolu yoktur.*" şeklinde özetler. Yakup Kadri, "*Şiirde Dindarlık*" başlıklı makalesinde Âkif'in dindar bir şair olarak tanınmasına yol açan özelliği; "...tarz ve edasındaki gür sesli bir cami vaizinin hâl ve tavrı" ile hissiyatının etrafında döndüğü "*muhafetullah*" ile açıklar. Ona göre, *Safahat*'ı teşkil eden manzumelere, realizm ile hicveden bir anlatım tarzı hâkimdir. "İlk defa olarak millî manzaraların, millî tiplerin karikatürünü yapan ve bazı mahallî örf ve âdetlerle acı bir surette istihza eden medeniyetçi"⁴⁶ olan Âkif, milletin ahlâkî zaafalarını yüzüne vurmaktadır. Gündelik hayatın alelâde intibalarını, İstanbul'un pis sokaklarını, mahalle kahvelerini; ellerinde fener, ayaklarında nalınla komşuya giden mahalle kadınlarını, bekçi ve imamları eserin konusu yapan şairin şiddetli hicivleri, Yakup Kadri'ye göre milletin ve memleketin terakki ve tekâmülü uğrunda yapılmıştır.

Yakup Kadri millî edebiyat vücuda getirmek isteyen edebiyatçıların tarihlerini, bilhassa milletin ruhunun ifadesi olan efsane, masal ve atasözlerini de bilmelerinin lüzumuna inanır. "*Edebiyat da medeniyet gibi bir nizam, muayyen bir sistemdir.*" fikrini benimseyen yazar, bu düzenin kurulabilmesi için öncelikle edebiyatta var olan kaosu teşhisini şart koşar. Bu teşhisi yapan kişi, Yakup Kadri'nin

deyimiyle ya bir dev ya bir velidir. Gençlere, halka yönelişte yol gösterecektir. Nihayet onun gösterdiği yolda derin bir tahlil ve terkip sonucu ortaya çıkan şaheser, mutlaka 'harsî ve ananevî' bir mahiyeti haiz olacaktır.⁴⁷ Yani hem geleneğin üzerine kurulmuş olacak, hem de millî kültürü taşıyacaktır.

Yakup Kadri'ye göre; "*Bir milletin seciyelerini ve şahsî hususiyetlerini gösteren her edebiyat millîdir.*" Bunun için de sanat eserleri şahıslardan önce milletin malıdır: "*Çünkü sanatkârın kendisi, bir tesadüfün veya esrarengeiz birtakım kuvvetlerin meydana attığı mahlûk değil, doğrudan doğruya bir cemiyetin mahsulü insandır.*"⁴⁸

3. 1930 SONRASINDA MİLLÎ EDEBİYAT KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLER

Yakup Kadri, 1920'li yıllarda İstiklâl Savaşı'ndan henüz çıkmış olmanın verdiği heyecanla bir an önce yaşanan bu 'kan ve ateş' dolu yılların yazılmasını istemiştir. Bu bir anlamda Türk milletinin yaşadığı son destanî sürecin edebiyata kazandırılması, unutulmadan sıcağı sıcağına yazıya geçirilmesi olacaktır. Aslında sanatçının bu konudaki ısrarı, milletçe yaşanan bir tecrübenin sonucudur. Bilindiği gibi milletlerin dağılma zamanlarında tekrar kendine gelebilmesi için ona kendi tarihinin parlak sayfaları yeniden sunulur. 1910'lu yılların olumsuz havasında da milleti kendine döndürmek, Türklük şuurunu uyandırmak için destana ya da tarihe dönülmesi gerektiğinde başta Ergenekon Destanı olmak üzere destanlara ve tarihin parlak sayfalarına sığınılmıştır. Nâmık Kemal'in *Evrak-ı Perişan*'ının bu yıllarda yeniden okunmaya başlaması, Ömer Seyfettin'in konusunu tarihten alan hikâyeler yazması, Ziya Gökalp'ın Türk destanı yazma çabasının derinlerinde bu ihtiyacın yönlendirmeleri yatmaktadır. Halide Edip'in *Dağa Çıkan Kurt*'la yaptığı gibi Yakup Kadri de yine bu yılların bir ürünü olan hikâyelerini topladığı kitabına aynı amaçla 'Ergenekon'u isim olarak seçmiştir. Ergenekon, yeniden doğuş fikrini ifade etmektedir. O dönemin sıkıntılarını bizzat yaşayan Yakup Kadri, millî bilincin daima uyanık durmasını sağlamak için de yaşanan son destanın sanat ve edebiyatta işlenmesini, millete mâl olmasını, böylece de sonsuza kalmasını ister. "*Türklerin yeniden doğuşu olarak yorumladığı Millî Mücadele'ye bir çeşit Ergenekon destanı olarak bakar. Bu destanı ölümsüzleştirecek edebiyatçıyı özler.*"⁴⁹ Bunun için 1920'li yıllardaki yazılarında millî tecrübenin anlatıldığı bir millî edebiyatın bir an önce meydana gelmesi

için sanatçıları teşvik ettiği gibi bu edebiyatın esasları üzerindeki görüşlerini de her vesileyle anlatmıştır. Ancak sanatçının bu heyecanı, bir süre sonra aradığı sanatın ve edebiyatın bir türlü ortaya çıkamaması üzerine sükûn bulur.

Yakup Kadri'nin vardığı bu noktada bir umutsuzluktan çok bir olgunlaşma devresinin yaşandığını düşünmek gibi bir tercih yatmaktadır. Özellikle 1934'teki yazılarında bu sebeple ümitli bir bekleme duygusu vardır. Moskova Edebiyat Kongresi'ne sunduğu bildirisinde, edebiyatın doğrudan doğruya sosyal hadiseleri aksettirmesi ve sosyal hadiselerin edebiyata tesirleri konusundaki görüşlerini anlatırken de bu düşüncelerini dile getirir.⁵⁰ Bu bildirisinde 1920'lerde, Türk milletinin yaşadığı büyük hadiseye ve cemiyetteki değişikliklere rağmen onu anlatan sanat eserinin ortaya çıkamamasından duyduğu üzüntülerin gereksizliğini ifade eder. Çünkü sosyal hayatta meydana gelen hadiselerin, değişim ve oluşumların edebiyata aksedebilmesi için bir 'ikmal devresi'nin geçirilmesi gerekmektedir. Bu olgunlaşma devresinden çıkılmadan verilen eser, sadece bir 'istihale devri eseri' olmaktan ileri gidemeyecektir. Böyle bir eser ise heyecan içinde yazıldığı için toplumsal deneyimin sıcak yansımalarını verse de istenilen sanat değerini taşıyamadığı için zamana karşı direnemeyecek ve unutulacaktır. Çünkü sanatçının yeni insanı, yeni hayatı, yeni cemiyeti görüş ve anlayış tarzı, bu olgunlaşma sürecinin tamamlanmaması hâlinde daima eski anlatma usulleriyle olacaktır. O da istenileni veremediği için okuyucusunu tatmin edemeyecek ve unutulacaktır.

"Büyük kültür devresine, bir beşerî inşa hamlesi ve her inşa hamlesine de bir ihtilal devresi takaddüm" eder diyen Yakup Kadri'nin, bu tarihlerde artık acele etmediği ve edebiyatı daha ustaca bir gözle değerlendirdiği anlaşılmaktadır.⁵¹ Fakat sanatçının burada tutarlı bir edebiyat hareketinin meydana gelmesi için önce toplumsal bir hareketin oluşumunu beklemesi ilgi çekici görünmektedir. Edebiyat ve toplum ilişkilerini işaret etmesi bakımından farklı olan bu yaklaşım, yazarın edebî eserin sadece bir sanat eseri olmak üzere üretilmediğine inandığını göstermektedir. Bu noktadan bakıldığında Yakup Kadri'ye göre sanat eseri, 'sözlü tarih'in bir başka biçimidir. Orada tarihi yapan insan kendi deneyimlerini yeni bir 'form' içinde ortaya koymaktadır. Buna göre geniş anlamıyla sanatın, dar anlamıyla edebiyat sanatı ve dolayısıyla edebî eserin, hem toplumun konuşması hem de toplumla bir konuşma olarak algılandığı kolaylıkla söylenebilir.

Yakup Kadri, yeni hayat düzeninin eserini vermesi için sunulan değerlerin yerleşmesi, benimsenmesi ve özümsemesi lüzumunu; *“Sanatın verimli olabilmesi için evvela muzaffer olmuş bir ihtilalin getirdiği kıymetlerin maddî hayatın bütün sahalarında istikrar temin etmesi lâzımdır.”* sözleriyle de dile getirmiştir.⁵² İstikrar sağlandıktan yani yeni değerler dünyası; tam anlamıyla kendini kabul ettirdikten ve pratiğe yansıdıktan; başka bir söyleyişle yeni şartlar yeni insanı yettirdikten sonra kendine ait eserini vermeye başlayacaktır. Burada örnek olarak hayranı olduğu Greko-Latin kültürünü veren Yakup Kadri, bu kültürün esasını da halkın geçirdiği tarihî ve sosyal hadiselerle dayandırır. Böylece bir eserin, bir kültür safhasının parçası olarak meydana gelebilmesi için geçirilmesi gereken dört aşama belirleyen Yakup Kadri, bunları şöyle sıralar:

1. İhtilali hazırlayan fikir adamlarının doğması
2. İhtilalin başarılı olması
3. Yeniden yapılanmanın başlayıp temelleşmesi
4. Yeni kıymet ölçülerinin istikrar peyda etmesi

Bu dört aşamaya bakılırsa Yeni Lisan'ın başlamasından, hatta onu hazırlayan şartların ortaya çıkmasından itibaren Türk edebiyatı için yeni bir süreç takip edilmektedir. Buna göre I. Meşrutiyet yıllarına kadar götürülebilen bir başlangıç tarihi, Yakup Kadri'nin özlemle beklediği millî bir edebiyatın hazırlık süreci olarak değerlendirilebilecektir. Bu teze dayanarak yazarın, Anadolu Türkünün millî mücadelesinin 1930'lu yıllara gelindiği hâlde sanat ve edebiyat sahasında henüz işlenmeye başlanmamış, sanatın malzemesi hâline gelememiş olmasını bir ikmal devresi ile açıklarken aslında henüz millî edebiyatın meydana gelemediğini de söylemiş olmaktadır. Toplumsal hayatta ve edebî dünyada yaşananlar, Türkün melez bir görünüşten kurtulmuş kendine ait millî edebiyatını bulabilmesi için gerekli olan hazırlık devresini oluşturmaktadır.

SONUÇ YERİNE: YENİ LİSAN VE ONUN EDEBİYAT ANLAYIŞI İLE BİRLEŞEN YERDE YAKUP KADRI

Yakup Kadri'nin bir sanatkâr olarak adından söz edilmeye başlandığı yıllarda Türk edebiyatında iki belirleyici hareket söz konusudur: Fecr-i Âti ve Yeni Lisan. Edebiyatın sadece dilden ibaret olmadığına inanan ve tercihini sanattan yana yapan Yakup Kadri, yola Fecr-i Âti ile çıkar. Benimsediği sanat anlayışı dolayısıyla da Yeni

Lisan'ın belki de en şiddetli tenkitlerini yapar. Ancak yaşanan fikrî, siyasî ve sosyal değişiklikler onun edebî tercihlerini değiştirmesini getirmiş ve vardığı nokta, öncülüğünü *Genç Kalemler*'in yaptığı edebiyat anlayışı olmuştur.

Yeni Lisan anlayışı kendini ifade etmeye başladığı günlerde pek çok tenkitle karşılaşmıştır. Yakup Kadri'nin *Rûbap*'ta yazdığı tenkitler, hemen hemen ilk tenkitlerdendir. Bunlar bizzat Yeni Lisan'ın öncülerinden olan Ömer Seyfettin tarafından cevaplanmıştır. Ömer Seyfettin 1920 yılı başlarında vefat eder. Bu tarihlerde çok arzuladığı büyük eserini henüz yazmamıştır. Oysa Yakup Kadri'nin 1970'lerin başına kadar süren uzun hayat hikâyesine Gökalp'ın da belirttiği gibi Yeni Lisan'ın benimsediği dil ve edebiyat görüşünü örneklemek, Cumhuriyet yıllarının yeni oluşumları içinde olgunlaştırarak iyi eserlerini yazma fırsatı sığmıştır. Ali Canip'in aktardığı bilgilere göre Yakup Kadri vaktinde bu anlayışın farkına varamamış olmaktadır. ⁵³ Her ne kadar iki yazar arasında başlangıçta birtakım farklılıklar varsa da edebiyatın ve dilin yönelişi onları buluşturmuştur. Ömer Seyfettin'in vefatından sonra yazdığı bir makalesinde; *"Bugünkü sade, halis ve güzel Türkçe cereyanının başında o bulunuyor ve gençlerin büyük bir kısmı üzerinde bu büyük üstat nüfuzunu icra ediyor."* diyen Yakup Kadri, görüşlerini şöyle tamamlar: *"Son neslin iktifa ettiği edebî ve bedîî düsturların büyük bir kısmı ondan doğmuş şeylerdir."*⁵⁴

Vardığı noktada Yeni Lisan'ın görüşlerini bulan Yakup Kadri, dilin tabii akışını bulmasının milletin yaşadıklarıyla paralel olduğuna inanır. Bunun için de millî bir edebiyat ancak tabii dille ifadesini bulan edebiyatla doğabilecektir.⁵⁵ Millî dilin dolayısıyla millî bir edebiyatın ortaya çıkması ise nesiller boyu bütün milletin ama özellikle de yazarların, şairlerin çalışması üzerine olacaktır. *"Herkes biraz kendi sa'yinden koyacak, kimi külçeyi eritmeye, kimi süzmeye, kimi de süzülen maddeye bir şekil vermeye gayret edecektir ve ancak böyle müşterek bir faaliyet neticesindedir ki meydana son ve kati şeklinde o gizli cevher çıkacaktır."*⁵⁶ diyen yazar, dildeki değişikliklerin yapay yönlendirmelerle olacağına inanmaz. Sanatçının çok sonraki yıllarda Hasan Âli Yücel'e anlattıklarında da Yeni Lisan'a karşı çıkışının bir anlamda bu yapaylığa itirazla birleştiği görülebilir. Dildeki değişiklikler 'dâhi edebiyatçılar' sayesinde olabilecektir. Millet hayatında meydana gelen her değişim ve oluşum yeni bir ruh yaratmakta ya da ruha birtakım yenilikler/farklılıklar ilave etmekte ve o milletin sanatçıları bu ruhu ifade etmek üzere ürettikleri eserlerle dilin de-

ğişimini sağlamaktadır. Bu durumda ancak millî ruha ya da millî kimliğe doğru yönelişle tabii dile varılabilecektir.⁵⁷

DİPNOTLAR

- 1 Yakup Kadri, *Kıralık Konak*, İstanbul, ts., s. 147.
- 2 [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan", *Genç Kalemler*, c. II, S. 1, 29 Mart 1327/11 Nisan 1911, s. 1-7. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1* (hzl. Hülya Argunşah), c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 106).
- 3 Yakup Kadri, "Netayic", *Rübab*, S. 14-15, 19 Nisan 1328/2 Mayıs 1912-14 Mayıs 1328/27 Mayıs 1912, s. 143.
- 4 [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan", *Makaleler 1*, s. 107.
- 5 Bk. Yusuf Ziya Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, TDK, Ankara, 2004, s. 63-65.
- 6 [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan", *Makaleler 1*, s. 106.
- 7 Yakup Kadri, "Netayic".
- 8 İnci Enginün, "Ömer Seyfettin, Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin Dil ve Edebiyat Görüşleri", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s. 301.
- 9 [Ömer Seyfettin] Perviz, "Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar", *Genç Kalemler*, c. IV, S. 24-25, 10 Temmuz 1328/23 Temmuz 1912, s. 39-50. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1* (hzl. Hülya Argunşah), c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 171).
- 10 Agm., s. 171.
- 11 Ömer Seyfettin, "Yeni Lisan", *Dicle*, y. 1, S. 23, 4 Ağustos 1327/17 Ağustos 1911, s. 1-3. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1* (hzl. Hülya Argunşah), c. IV, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 137).
- 12 Yakup Kadri, "Netayic".
- 13 [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan", *Makaleler 1*, s. 107.
- 14 [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan", *Genç Kalemler*, c. II, S. 3, Nisan 1327/Nisan 1911, s. 41-45. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1* (hzl. Hülya Argunşah), c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 114).
- 15 [Ömer Seyfettin] Perviz, "Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar", *Makaleler*, s. 170.
- 16 Yakup Kadri, "Netayic".
- 17 [Ömer Seyfettin] Perviz, "Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar", *Makaleler 1*, s. 172.
- 18 [Ömer Seyfettin] Perviz, "Yeni Lisan'a Dair", *Yirminci Asırda Zekâ*, S. 9, 25 Haziran 1328/8 Temmuz 1912, s. 143-144. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1* (hzl. Hülya Argunşah), c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 167).
- 19 [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan ve Hüseyin Cahid", *Genç Kalemler*, c. II, S. 4, 13 Mayıs 1327/26 Mayıs 1911, s. 58-61. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1* (hzl. Hülya Argunşah), c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 133).
- 20 [Ömer Seyfettin] Perviz, "Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar", s. 173.
- 21 [Ömer Seyfettin] "Yeni Lisan", *Makaleler 1*, s. 114.
- 22 [Ömer Seyfettin] Perviz, "Yeni Lisan'a Dair", *Makaleler 1*, s. 165.
- 23 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s. 156-157.
- 24 *Age.*, s. 157.
- 25 [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan", *Makaleler 1*, s. 107.
- 26 Yakup Kadri, "Millî Edebiyat", *İkdam*, S. 8495, 8496, 8498, 1, 2, 4 Teşrin-i sani 1920, s. 2.
- 27 Yakup Kadri, "Son Eseri Münasebetiyle", *İkdam*, S. 8260, 9 Şubat 1920, s. 2.
- 28 Yakup Kadri, "Millî Edebiyat".
- 29 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Yahya Kemal İçin", *Varlık*, S. 490, 15 Kasım 1958, s. 4.
- 30 Yakup Kadri, "Bir İçtima Münasebetiyle", *İkdam*, S. 8634, 25 Mart 1921, s. 2.
- 31 Yakup Kadri, "Yalın Söz", *Kadro*, S. 111, Sonteshrin 1932, s. 30-32.
- 32 Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, s. 158.

- 33 Yakup Kadri, "Şairlerin Kitabı", *İkdam*, S. 8628, 19 Mart 1921, s. 2.
- 34 Yakup Kadri, "Edebiyatımız Niçin Vatanperverâne Âsardan Mahrumdur", *Rûbap*, S. 49, 28 Şubat 1328/13 Mart 1913.
- 35 Yakup Kadri, "Şairlerin Kitabı".
- 36 Yakup Kadri, "Millî Türk Bedii", *İkdam*, S. 9070, 17 Haziran 1922, s. 2.
- 37 Agm.
- 38 Yakup Kadri, "Türk Bediinin Yeni Umdeleri", *İkdam*, S. 8981, 18 Mart 1922, s. 2.
- 39 Agm.
- 40 Agm.
- 41 Agm.
- 42 Yakup Kadri, "Dağa Çıkan Kurt", *İkdam*, S. 9084, 1 Temmuz 1922, s. 2.
- 43 İnci Enginün, "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Dil Hakkındaki Görüşleri", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, s. 312.
- 44 Yakup Kadri, "Yeni Hikâyecilerimiz", *İkdam*, S. 8936, 30 Kânûn-ı sâni 1922, s. 2.
- 45 Yakup Kadri, "Çalikuşu", *İkdam*, S. 8960, 25 Şubat 1922, s. 2.
- 46 Yakup Kadri, "Şiirde Dindarlık", *İkdam*, S. 8958, 23 Şubat 1922, s. 2.
- 47 Yakup Kadri, "Millî Edebiyat", *İkdam*, S. 8496, 2 Teşrîn-i sâni 1920, s. 2.
- 48 Agm.
- 49 İnci Enginün, "Millî Mücadele Edebiyatında Yakup Kadri", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s. 117.
- 50 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Moskova Edebiyat Kongresinde", *Varlık*, S. 31, 1 Teşrîn-i evvel 1934, s. 98-100.
- 51 Agm.
- 52 Agm.
- 53 Ali Canip Yöntem, *Ömer Seyfettin*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947, s. 5.
- 54 Yakup Kadri, "Ömer Seyfettin Bey", *İkdam*, S. 8288, 10 Mart 1920, s. 2.
- 55 Yakup Kadri, "Esperanto ve Eski Türkçe", *İkdam*, S. 9004, 10 Nisan 1922, s. 2.
- 56 Yakup Kadri, "Hafta Musahabesi", *İkdam*, S. 8426, 9 Ağustos 1920, s. 2.
- 57 Hasan Âli Yücel, *Edebiyat Tarihimizden*, 2. bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 1989, s. 221-224.

KAYNAKÇA

- Enginün, İnci, "Millî Mücadele Edebiyatında Yakup Kadri", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s. 108-119.
- ....., "Ömer Seyfettin, Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin Dil ve Edebiyat Görüşleri", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s. 295-306.
- ....., "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Dil Hakkındaki Görüşleri", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s. 307-321.
- [Karaosmanoğlu], Yakup Kadri, "Netayic", *Rûbap*, S. 14-15, 19 Nisan 1328/2 Mayıs 1912-14 Mayıs 1328/27 Mayıs 1912.
- ....., "Edebiyatımız Niçin Vatanperverâne Âsardan Mahrumdur", *Rûbap*, S. 49, 28 Şubat 1328/13 Mart 1913.
- ....., "Efkâr ve Âdat", *Rûbap*, S. 73-74, 1329/1913.
- ....., "Son Eseri Münasebetiyle", *İkdam*, S. 8260, 9 Şubat 1920, s. 2.
- ....., "Ömer Seyfettin Bey", *İkdam*, S. 8288, 10 Mart 1920, s. 2.
- ....., "Hafta Musahabesi", *İkdam*, S. 8426, 9 Ağustos 1920, s. 2.
- ....., "Millî Edebiyat", *İkdam*, S. 8495, 8496, 8498, 1, 2, 4 Teşrîn-i sâni 1920, s. 2.
- ....., "Şairlerin Kitabı", *İkdam*, S. 8628, 19 Mart 1921, s. 2.
- ....., "Bir İçtima Münasebetiyle", *İkdam*, S. 8634, 25 Mart 1921, s. 2.
- ....., "Yeni Hikâyecilerimiz", *İkdam*, S. 8936, 30 Kânûn-ı sâni 1922, s. 2.
- ....., "Şiirde Dindarlık", *İkdam*, S. 8958, 23 Şubat 1922, s. 2.
- ....., "Çalikuşu", *İkdam*, S. 8960, 2 Şubat 1922, s. 2.
- ....., "Türk Bediinin Yeni Umdeleri", *İkdam*, S. 8981, 18 Mart 1922, s. 2.

- ....., "Esperanto ve Eski Türkçe", *İkdam*, S. 9004, 10 Nisan 1922, s. 2.
- ....., "Millî Türk Bedii", *İkdam*, S. 9070, 17 Haziran 1922, s. 2.
- ....., "Dağa Çıkan Kurt", *İkdam*, S. 9084, 1 Temmuz 1922, s. 2.
- ....., "Yalın Söz", *Kadro*, S. 111, Senteşrin 1932, s. 30-32.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, "Moskova Edebiyat Kongresinde", *Varlık*, S. 31, 1 Teşrin-i evvel 1934, s. 98-100.
- ....., "Yahya Kemal İçin", *Varlık*, S. 490, 15 Kasım 1958, s. 4.
- ....., *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, 2. bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.
- ....., *Kiralık Konak*, İstanbul, ts.
- Öksüz, Yusuf Ziya, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, TDK, Ankara, 2004.
- [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan", *Genç Kalemler*, c. II, S. 1, 29 Mart 1327/11 Nisan 1911, s. 1-7. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1*, hzl. Hülya Argunşah, c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 102-113).
- ....., "Yeni Lisan", *Genç Kalemler*, c. II, S. 3, Nisan 1327/Nisan 1911, s. 41-45. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1*, hzl. Hülya Argunşah, c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 114-120.)
- [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan ve Hüseyin Cahid", *Genç Kalemler*, c. II, S. 4, 13 Mayıs 1327/26 Mayıs 1911, s. 58-61. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1*, hzl. Hülya Argunşah, c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 130-135).
- ....., "Yeni Lisan", *Dicle*, y. 1, S. 23, 4 Ağustos 1327/17 Ağustos 1911, s. 1-3. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1*, hzl. Hülya Argunşah, c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 136-140).
- Perviz [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan'a Dair", *Yirminci Asırda Zekâ*, S. 9, 25 Haziran 1328/8 Temmuz 1912, s. 143-144. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1*, hzl. Hülya Argunşah, c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 164-167).
- ....., "Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar", *Genç Kalemler*, c. IV, S. 24-25, 10 Temmuz 1328/23 Temmuz 1912, s. 39-50. (Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Makaleler 1*, hzl. Hülya Argunşah, c. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 168-179).
- Yöntem, Ali Canip, *Ömer Seyfettin*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947.
- Yücel, Hasan Âli, *Edebiyat Tarihimizden*, 2. bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 1989.